

Prof. dr
RADOVAN JOVIC

Teroristička i diverzantska dejstva nuklearnim, biološkim i hemijskim sredstvima u savremenim uslovima

Terorizam i diverzija, kao oblici specijalnog rata, predstavljaju, verovatno, najgrublje forme subverzivne delatnosti. Krajem 1980. godine, u jednom podrumu u Rimu, karabinjeri su otkrili i zaplenili izvesne količine radioaktivnog (fisionog) materijala koji je pripadao grupi terorista. Istragom je ustanovljeno da je materijal pripreman za teroristička, odnosno diverzantsko-teroristička dejstva »Crvenih brigada«.

Snage koje primenjuju diverzantsko-teroristička dejstva mogu biti armijske specijalne snage velikih sila, ekstremna i neprijateljska emigracija, kriminalci, fanatici, zanesenjaci i drugi otpadnici naroda zemlje protiv koje se izvode teroristička i diverzantska dejstva. Te terorističke snage su obično, spremne na sve, jer ne biraju sredstva, metode, pa ni ciljeve, u nastojanjima da postignu uspehe, katkad iz ideoloških ili drugih razloga, ali najčešće za dobru novčanu nagradu. Do sada su pojedinci i organizovane formacije izvodili diverzantska i teroristička dejstva najčešće eksplozivom i paljenjem, a sada se nameće pitanje da li postoji realna opasnost od korišćenja nuklearno-biološko-hemijskih sredstava u diverzantsko-terorističkim dejstvima radi razaranja, izazivanja trovanja, ozračivanja i oboljevanja ljudi od zaraznih bolesti; stvaranja atmosfere straha, panike, opšte nesigurnosti, dezorganizacije i defetističkog ponašanja stanovništva u zemlji u kojoj se takva dejstva izvode.

Diverzantsko-terorističke akcije se izvode podmuklo, tajno i iznenadno, pa često izgledaju kao slučajnosti, udesi ili nesreće. Zbog toga je teško otkriti i dokazati nameru, osmišljenost, organizaciju, rukovođenje i ciljeve snaga koje takva dejstva realizuju.

Korišćenje hemijskih, bioloških i radioaktivnih sredstava u diverzantsko-terorističkim dejstvima smatra se, po međunarodnim propisima i ratnom pravu, nekonvencionalnim, nedopuštenim i kažnjivim aktom protiv naroda (genocid) i životne sredine (ekocid). Međutim, svedoci smo da se sredstva i metode za masovno uništavanje i onesposobljavanje stanovništva i njihove životne sredine pažljivo i smišljeno odabiraju u miru, a primenjuju, metodom postupnog nastupanja, u specijalnom ratu.

Naša zemlja je često bila izložena raznim oblicima i metodama specijalnog rata, terorističkim i diverzantskim dejstvima, manjeg ili većeg obima i intenziteta, što je realno očekivati i ubuduće.

»S obzirom na razmere, metode i ciljeve specijalnog rata koji određene reakcionarne i hegemonističke snage iz inostranstva u sprezi sa unutrašnjim neprijateljem organizovano i sistematski vodi protiv socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije, potreban je stalan, još organizovaniji i odgovorniji rad svih subjekata društva u preduzimanju aktivnosti i mera koje će onemogućiti svaki pokušaj spoljnih i unutrašnjih neprijateljskih snaga da ugroze tekovine revolucije i socijalističke izgradnje... Specijalni rat će biti utoliko više primenjivan ukoliko manje bude mogućan i svrsishodan opšti svetski ili lokalni rat.«¹

Te opasnosti ne smemo potcenjivati, jer bi one mogle biti još efikasnije ukoliko se postigne čvršća veza i saradnja između neprijateljske ekstremne emigracije i unutrašnjeg neprijatelja, a tada, sigurno, ne bi izostala podrška i materijalna potpora nekih zvaničnih državnih organa u inostranstvu. U periodu od 1945. do kraja 1980. godine neprijateljska ekstremna emigracija i unutrašnji neprijatelj uz punu pvdršku, pa i podsticanje stranih faktora, izveli su oko 211 diverzantsko-terorističkih akcija u našoj zemlji i na naša predstavništva u inostranstvu. U tim akcijama korišćena su eksplozivna sredstva i automatsko vatreno oružje, ali nisu izostali ni pokušaji primene hemijskih otrovnih jedinjenja i supstanci (ubačena grupa na Raduši 1972), s namerom da se gradski vodovodi kontaminiraju (zatrugu) smrtonosnim koncentracijama najtoksičnijih jedinjenja koje je čovek upoznao do danas.

¹ Iz zaključaka 82. sednice Predsedništva SFRJ, u komentaru dr Petra Kneževića, »Vojno delo« br. 4/79 str. 156.

Ciljevi terorističkih i diverzantskih dejstava u miru su: uništavanje i oštećenja važnih objekata, otmice ili ubistva vojnih i političkih rukovodilaca, stvaranje psihoze straha i nesigurnosti, destabilizacija ekonomskog i društvenog sistema, dezorganizacija sistema rukovođenja i onemogućavanje političkih akcionih programa naših rukovodstava i društveno-političkih organizacija, te ometanje odbrambenih priprema i blagovremene mobilizacije u slučaju agresije; pokušaj kompromitovanja naše zemlje i rukovodstva, te stvaranje »političke platforme« i opravdanja za eventualnu oružanu agresiju, odnosno intervenciju. U slučaju rata, verovatno bismo se suočili s brojnim i raznolikim diverzantskim i terorističkim dejstvima i spregom diverzantskih i terorističkih snaga.

Pred američkim Kongresom je, pre petnaestak godina, bivši načelnik Generalštaba kopnene vojske SAD, general Deker, izjavio: »Ja mislim da u narednoj deceniji ili približno u tom vremenskom razdoblju, naše teškoće neće proisteći iz vođenja eventualnog velikog nuklearnog rata, ali zato ćemo, verovatno, morati da se bavimo diverzijama, tajnim podrivanjem i organizovanim terorizmom u redovima protivnika i u sopstvenoj zemlji«.

Postoji li danas realna opasnost od korišćenja NBH-sredstava u diverzantsko- terorističkim akcijama

Nuklearno oružje i radioaktivne materije, realno ocenjujući, imaju najmanje šanse da postanu sredstva za izvođenje diverzantsko-terorističkih dejstava, s obzirom da ih diverzanti i teroristi teško mogu prenositi zbog opasnosti od zračenja radioaktivnih materija. O tome se u literaturi piše, ali se ne zna koliko je realna i efikasna primena radioaktivnih materijala u te svrhe, a posebno pitanje nameću naoružanje i oprema specijalnih vojnih snaga velikih sila koje raspolažu i sa minijaturnim nuklearnim borbenim sredstvima. Zato o primeni nuklearnih sredstava i radioaktivnog materijala u budućnosti možemo govoriti samo kao potencijalnoj opasnosti.

Tehnologija proizvodnje nuklearnog oružja je danas dostupna i relativno laka, čak i za terorističke organizacije koje deluju izvan kontrole državne administracije, a bitan činilac je posedovanje nuklearnog »goriva«, odnosno fisionog materijala (najčešće plutonijuma i urana). Fisioni eksplozivi se mogu proizvesti od nekoliko stotina grama plutonijuma visoko oplemenjenog uradijuma ili

urana 233. Danas je osvojena i tehnologija »proizvodnje« radioaktivnih borbenih materija ili oružja u obliku naprava za disperziju plutonijuma. Prema nekim procenama Švedskih autora² jedna naprava za disperziju radioaktivnog materijala (200 do 300 gr plutonijuma) može biti dovoljna da ubije desetak hiljada ljudi direktnim ozračivanjem ili internom kontaminacijom preko vode za piće i prehrambenih artikala.

Korišćenje nuklearne energije u mirnodopske svrhe, za proizvodnju električne energije, omogućilo je da se »gorivo«, odnosno fisioni materijal, nađe izvan kontrole državne administracije i vojnih vlasti, jer su nuklearne elektrane u kapitalističkom svetu najčešće privatno vlasništvo. Ocenjuje se da je 1980. godine više hiljada kilograma fisionog materijala bilo u posedu civilnih organizacija i pogona u brojnim zemljama sa industrijom razvijenom na nuklearni pogon.

Analiza mogućnosti diverzantskih i, naročito, terorističkih dejstava nuklearnim »gorivom« i eksplozivima male i veoma male snage pokazuje da bi se ona mogla ispoljiti u akcijama pojedinaca, kriminalnih i terorističkih grupa.

Pojedinac, posednik fisionog materijala ukradenog u toku transporta ili od vlasnika privatne nuklearne elektrane (reaktora), imao bi više motiva i mogućnosti da ga zloupotrebi. Terorističku akciju bi mogao da izvede iz koristoljublja (materijalni interes) na racionalnom planu kriminalca, ili na iracionalnom planu, kao izraz psihičkog poremećaja i asocijalnog ponašanja i krajnjeg otuđenja od društva, što se, neretko, viđa u delikvenata.

Kriminalna grupa bi učinila sve da krađom ili nasiljem dođe do fisionog materijala, pre svega iz koristoljublja, jer bi na taj način mogla da obezbedi velika materijalna sredstva na »crnoj berzi« ili sistemom ucene — iznuđivanjem »otkupa«. Pored toga, kriminalna grupa može na taj način da obezbedi svoju poziciju izvan domašaja snage zakona, pri čemu bi, verovatno, pribegla pretnji nuklearnim eksplozivom ili radiološkim materijalom i nasiljem protiv naroda, sprečavajući akciju policije i drugih državnih organa radi hvatanja takvih grupacija i oduzimanja nuklearnog materijala. Najzad, kriminalne grupe bi mogle da iskoriste posedovanje nuklearnog materijala da u pregovorima sa policijom iznude prećutno ili eksplicitno obećanje da neće odgovarati pred sudom za veliki broj drugih kriminalnih dela i akcija izvršenih iz koristoljublja.

² »Nuclear Proliferation Problems«, SIPRI, 1974.

Terorističke grupe bi iskoristile nuklearni materijal, pre svega, za povećanje svoje efikasnosti u primeni metoda nasilja i u pretnjama nasiljem. Samo posedovanje nuklearnog materijala i radioaktivnih materija terorističku grupu stavlja u »bezbednu« poziciju, a njene pretnje nasiljem postaju znatno efikasnije i objektivno opasnije. Ovaj materijal bi mogle posedovati i terorističke grupe koje bi bile spremne da ga u obliku nuklearnih eksploziva male i veoma male snage ili naprava za raspršivanje radioaktivnog materijala upotrebe protiv naroda, policije i državnih organa u miru.

Svedoci smo vremena u kojem živimo i često nam se nameće odakle toliko »kvarova« i »udes« na nuklearnim postrojenjima poslednjih desetak godina i da li u njima ima i namere.

Biološka sredstva u diverzantsko-terorističkim dejstvima

Mada do danas nisu korišćena kao oružje u javnoj ratnoj primeni, biološka sredstva su kroz istoriju ratovanja odigrala značajnu ulogu u diverzantskim i terorističkim dejstvima, a u posleratnom periodu i u okviru specijalnog rata. Pošto postoje bogata iskustva u primeni i efikasnosti tih sredstava realno je da će ona i u budućnosti predstavljati opasnost, jer je njihov transport bezopasan, a malim količinama patogenih mikroorganizama ili njihovih toksina mogu se naneti veliki gubici živoj sili. Pored toga, ta sredstva se zbog teškog detekovanja mogu tajno primenjivati.

Krajem 1980. godine ugledni pariski nedeljnik »Observateur« objavio je uvodni članak pod naslovom »S virusima nema šale«, upozoravajući da nikakve mere predostrožnosti nisu preterane da bi se civilizacija zaštitila od mogućeg *biološkog* terorizma. Povod za taj članak urednik je našao u saopštenju Američkog društva lekara o suspenziji poznatog genetičara, prof. dr Samjuela Kenedija, zbog eksperimentisanja sa virusima i smrti jednog njegovog saradnika.

Godine 1978. u Minhenu je objavljena knjiga »Manipulatori mozgom« od Alena Šeflina i Edvarda Optona, u kojoj je konstatovano, osim ostalog, da su armijski stručnjaci i institucije koje rade za vojsku SAD, kao i neke strukture obaveštajnih službi i državnih organa, sa biološkim i hemijskim agensima izveli više od 350 eksperimenata na legionarima (poznata »legionarska bolest«), duševnim bolesnicima, pa čak i na sopstvenom stanovništvu.

Biološki faktor je u vanrednim situacijama i, naročito, u ratovima oduvek značajno uticao na koncepciju, doktrinu, pa i na ishod gotovo svih ratova u istoriji čovečanstva. Spontane pojave i širenje zaraznih bolesti u obliku epidemija nailaze na posebno povoljne uslove u vreme velikih migracija stanovništva, ratovanja, ekonomskih kriza, gladovanja i psihofizičke iscrpljenosti ljudi. Do pronalaska uzročnika bolesti, krajem XIX veka te pojave su objašnjavane verovanjem da veštice, demoni i bogovi šalju smrtonosne strele kao kaznu za grešnike, tj. verovanjem u natprirodne sile, protiv kojih se čovek nije mogao boriti. Posle pronalaska uzročnika bolesti, pristupilo se izučavanju bioloških agenasa kao potencijalnog oružja, s obzirom na njihovu efikasnost koja je bila proverena u minulim ratovima kroz spontano širenje opakih zaraznih bolesti.

Namerno i svesno izazivanje zaraznih bolesti kod protivnika i naroda u ratu i miru korišćeno je često kao metod ratovanja i diverzantsko-terorističkih dejstava kroz istoriju ljudskog roda, ali je to rađeno u početku, uglavnom, ubacivanjem u protivničke redove obolelih ljudi i životinja; zabranom sahranjivanja umrlih od zaraznih bolesti ili ubacivanjem leševa ljudi i uginulih životinja u bunare, četrnje i druge izvore pitke vode. Tek sa saznanjem da bolesti prouzrokuju živi mikroorganizmi, koji se mogu gajiti na veštačkim hranljivim podlogama, stvorene su i iskorišćene mogućnosti pripremanja bioloških agenasa kao oružja za javnu i tajnu (diverzantsko-terorističku) primenu. Time je aktuelizirana problematika tajno-diverzantsko-terorističke primene toksina biološkog porekla, patogenih mikroorganizama, ali i drugih bioloških metoda i sredstava, kako u vreme rata (diverzije) tako i u vreme mira (teroristička dejstva).

Iako postoje međunarodne zabrane proizvodnje, stokiranja i primene biološkog oružja u ratne svrhe pouzdano se zna da ova proizvodnja nije prestala. Ona se i dalje intenzivno razvija, a istražuju se i novi oblici mikroorganizama i usavršavaju metode bioloških diverzija i terorističkih dejstava. Sve se to relativno lako postiže, jer je moguća prikrivena proizvodnja bioloških agenasa pod firmom naučno-istraživačkog rada za mirnodopske potrebe, a njihovo zadocnelo dejstvo na ljude i životinje vešto se koristi jer inkubacioni period diverzantu ili teroristi omogućava da se na vreme ukloni sa mesta zločina, te da se u momentu manifestacije zarazne bolesti ili toksikoinfekcije ne mogu otkriti tragovi i izvršioci diverzantsko-terorističke akcije. Najzad, u svetu postoji dosta endemskih žarišta zaraznih bolesti, koja se diverzantsko-terorističkom akcijom

moгу samo provocirati i aktuelizovati tako da epidemijsko širenje liči na spontano razbuktavanje endemskog žarišta iste ili slične zarazne bolesti.

Prema tome, biološke diverzije i terorističke akcije su specijalni oblici tajnih ofanzivnih dejstava, čiji je cilj nanošenje gubitka živoj sili, kao i nanošenje štete u vojnom, političkom, ekonomskom i moralno-psihološkom pogledu. Akcije biološkim sredstvima se lako izvode i bezbedne su po izvršiоce, a osim toga jeftine su i izvanredno efikasne. Mogu se izvoditi i u miru i u ratu, od strane pojedinaca, grupa kriminalaca i terorista, odnosno specijalnih snaga armije velikih sila. Po pravilu, to su neočekivane dobro prikri-vene i organizovane akcije, sračunate na nanošenje ljudskih žrtava i materijalnih šteta, sve do potkopavanja ekonomske моći napadnutog naroda i moralno-psiholoških efekata u užim i širim razme-rama.

Od bioloških agenasa, koji su veoma pogodno sredstvo diverzantsko-terorističkih dejstava, najpogodniji su *toksini* (otrovi), koje Amerikanci svrstavaju u hemijsko oružje sa idealnim taktičko-tehničkim i fizičko-hemijskim karakteristikama dugotrajnih bojnih otrova sa zakasnelim dejstvom. Međutim, i mnogi patogeni mikroorganizmi (virusi, bakterije, rikecije, gljivice, lišajevi i sl.), koji prouzrokuju bolesti u ljudi, životinja i biljaka, mogu biti efikasno upotrebljeni kao diverzantska i teroristička sredstva, dok se ubacivanjem insekata i životinja iz roda glodara na velika poljoprivredna dobra može prouzrokovati pustoš u žitaricama, voću i povrću.

Radi ilustracije navodimo primer iz literature: »Ako se masa od 500 gr kulture salomonela (uzročnika trbušnog tifusa) tajno ubaci u rezervoar gradskog vodovoda, kapaciteta pet miliona litara vode, i izvrši potpuno mešanje, svaka osoba koja popije jedan decilitar te vode bila bi inficirana i obolela... Posle inkubacije od dva do sedam dana, odjednom bi se pojavila prava eksplozivna hidrična epidemija trbušnog tifusa.«³

Hemijska sredstva u diverzantsko-terorističkim dejstvima

Brojne smrtonosne i onespособljavajuće hemijske otrovne supstancije i jedinjenja mogu se smatrati gotovo idealnim sredstvi-

³ B. Pujo: *Uloga i značaj diverzantske primene HB sredstava u diverzantskim i terorističkim dejstvima* (Magistarska teza), Biblioteka Fakulteta narodne odbrane, Beograd, 1981.

ma za izvođenje diverzantsko-terorističkih dejstava: nervnoparalitički bojni otrovi (grupe »trilona«, »Vx« i »F«), neka organofosforna jedinjenja iz grupe pesticida, organosumporna i organoazotna jedinjenja (grupa plikavaca), fluorokarbonska jedinjenja (specijalno za kontaminaciju vode za piće), psihohemijski otrovi sintetičkog i prirodnog porekla, živa, olovo, cijankalijum i dr.

Hemijske supstance i jedinjenja iz prirodnih izvora i sintetički produkti korišćeni su i do sada za ubistva, samoubistva, atentate, kao i za masovna trovanja ljudi i životinja preko kontaminirane vode, hrane, alkoholnih pića i napitaka. Ali hemijska tehnologija, koja je doživela ogroman napredak u XX veku, donela je nekoliko miliona novootkrivenih i sintetizovanih hemijskih jedinjenja i supstanci, pa su savremene diverzantsko-terorističke akcije poprimile novi kvalitet i mnogo veću potencijalnu opasnost od mogućih efekata po živu silu, pa i biljni svet (herbicidi). Mada su istorijski primeri uspešno izvedenih diverzija i terorističkih akcija prirodnim otrovima (bunika, lišće biljke koke, bela dona) i neorganskim hemijskim preparatima (arsen, živa, živa soda), cijankalijum i dr. brojni, mi ćemo navesti samo nekoliko primera diverzantsko-terorističkih akcija iz posleratnog perioda.

Juna 1972. godine likvidirana je na teritoriji Jugoslavije grupa od 19 terorista, pripadnika fašističko-emigrantske terorističke organizacije »Hrvatsko revolucionarno bratstvo«, koja je trebalo da realizuje plan i program terorističke akcije poznate pod šifrom »Feniks«. U okviru tog plana i programa bilo je predviđeno da se otrovima, koje se nazvali »Matilda«, kontaminira rezervoar jednog velikog gradskog vodovoda. Otrovi su pronađeni kod teroriste Vejsila Keškića u bocama, a u toku ispitivanja terorista istražni organi su utvrdili da su otrovi doneti iz Australije i da su ih teroristi na graničnim prelazima skrivali u dečjim igračkama — likovima koale i kengura.

Iz našeg narodnooslobodilačkog rata o diverzantsko-terorističkoj primeni bojnih otrova zapisano je: »Grupa špijuna i terorista, sa zloglasnim gestapovcem Brankom Gašparevićem na čelu, koja je uspešno završila diverzantsku školu 'Kraljevih komandosa' u Modriči, a pre toga i u Nojštericu, nedaleko od Beča, imala je zadatak da se ubaci u oslobođenu Srbiju i da organizuje i izvede špijunsko-diverzantsku akciju, pod direktnim rukovodstvom Draže Mihajlovića, te gestapovskog rukovodioca Mandla, odgovornog za područje Srbije i Bosne. Tako je 25. februara 1945. godine Gašparević uputio Mandlu radiogram sledeće sadržine: 'Potrebni su mi

otrovi. Trenutni i sa zadocnelim dejstvom, i da su bezbojni i jaki. Za podmetanje u vino, rakiju, kafu, supu, mleko, vodu i hranu. Hitno ih poslati po Švarcu — Gara'.

Samo dva dana kasnije, Gara urgira svoje 'trebovanje' kod Mandla, novim radiogramom: ...Švarc odmah da krene. Ja moram preko Drine dok nisam izgubio kanal. Ostavio sam vezu ... sve stvari neka bezuslovno ponese, a naročito su važni otrovi. Četiri velika komunistička funkcionera treba da se uklone tim otrovima ... Hitno je! Gara'«.4

U novije vreme su brojni primeri pokušaja i realizovane primene hemijskih sredstava u diverzantsko-terorističkim akcijama i dejstvima. Zadržaćemo se na jednom eksperimentu američkih stručnjaka sa Vx-otrovima. Prema pisanju *Science*, u mestu Skuli Vally, juna 1968. godine, uginulo je ili teško otrovano 6249 ovaca posle paše kontaminirane trave i uzimanja vode kontaminiranih, najverovatnije, Vx-otrovima. Dan ranije, armijski stručnjaci SAD su na centralnom poligonu u Duqway Proving Grand izveli »vežbu« avioraspršivanja 320 galona X-otrova u obliku hidrosola. Raspršivanje je izvršeno sa visine od oko 600 m, u zoru, oko 5,30 časova po lokalnom vremenu, a brzina vetra je iznosila 35 milja na sat, određenog pravca. Međutim, u toku raspršivanja hidrosola vetar je menjao pravac i bio znatno većeg intenziteta i brzine u odnosu na procenu stručnjaka pa se tako »desila« nesreća. Uginule su sve ovce koje su se nalazile na ispaši na jednoj livadi udaljenoj od vojnog poligona 27 milja, a zadobile su teška trovanja sa visokim procentom smrtnosti i sve ovce koje su bile na ispaši u polju udaljenom 40—50 milja od vojnog poligona.

Organizovani terorizam hemijskim sredstvima može se razmatrati i u okviru širenja i održavanja zavisnosti mladih od efekata psihoaktivnih droga (narkomanije). Neprijateljska emigracija je za takav vid terorizma prema našoj zemlji štampala, čak i uputstva. Sezdesetih godina je bivši ustaški pukovnik Dizdar, sada poznati protagonista terorizma u redovima jugoslovenske neprijateljske emigracije, štampao »Diverzantsko uputstvo«, u kojem je, između ostalog, predviđeno: slanje paketa sa otrovima i eksplozivom, tipa »štakor«, na adrese istaknutih ličnosti u Jugoslaviji; upotreba otrova botulinusa za trovanje hrane i vode, naročito u radničkim menzama, restoranima i kuhinjama; veštačko izazivanje

⁴ B. Latas: *Bezbednost i društvena samozaštita u NOR-u*, »Odbrana i zaštita«, br. 6/1980.

epidemije zaraznih bolesti u industrijskim centrima, radi paralisanja industrijske proizvodnje; izazivanje epidemija zaraznih bolesti u turističkim mestima za vreme intenzivne turističke sezone itd... U posebnom poglavlju Uputstva opširno je razrađena Dizdarova ideja o načinu širenja upotrebe psihoaktivnih droga među jugoslovenskom omladinom. Droga bi se po njemu ubacivala u Jugoslaviju preko iskusnih krijumčara i rasturala besplatno ili uz »popust«, prvenstveno u školama i omladinskim klubovima. S tim u vezi, Dizdar zaključuje: »Na taj način mi bi smo ubrizgavali razorni otrov u fundamentalnu osnovu jugoslovenskog društva, što bi izazvalo teške psihičke, socijalne i ekonomske poremećaje, a i direktno bi ugrožavalo komunistički odbrambeni sistem«.

Poznati su i mnogi drugi primeri »udes«, diverzija, terorističkih akcija, atentata, pa i svojevrsnih »samoubistava« hemijskim sredstvima u posleratnom periodu. Ove pojave će, verovatno, biti mnogo brojnije, efikasnije, intenzivnije i sveobuhvatnije u slučaju rata i vanrednih stanja.

Postojanje zvaničnih međunarodnih zabrana upotrebe bioloških sredstava u ratne svrhe (Deklaracija Ujedinjenih nacija, 1974) i hemijskih (Ženevski protokol, 1925) limitirajući su faktori za javnu primenu moćnog hemijskog i biološkog oružja. To, sa druge strane, upućuje velike sile da razvijaju, istražuju i razrađuju metode tajne primene tih sredstava u okviru diverzantskih i terorističkih dejstava u ratu i u okviru specijalnog rata u miru.

Lenjin je svojevremeno rekao: »Savremena tehnika danas sve više pomaže rušilačkom karakteru rata. No, doći će vreme kada će rat postati toliko rušilački da će on uopšte postati nemoguć.«⁵

Verovatno je Lenjinovo vizionarsko predviđanje već na današnjem stupnju razvoja nauke i ratne tehnike dostignuto. Bezumnost trka velikih sila u osvajanju sve razornijeg nuklearnog oružja kao da jenjava, jer bi upotreba takvog oružja dovela i do samouništenja. Čitav miroljubivi svet vodi aktivnu borbu za zabranu svih oružja za masovna uništavanja žive sile i materijalnih dobara. U takvoj situaciji velike sile sve više pribegavaju diverzantsko-terorističkim akcijama i specijalnom ratu, ratu sa distance, postupnog nastupanja, bez zvanične objave rata, odnosno agresije.

U ovom radu su razmatrane potencijalne mogućnosti i efikasnosti primene nuklearnih, bioloških i hemijskih sredstava u diverzantsko-terorističkim dejstvima, ali sredstva nisu opisana, kao ni

⁵ E. Kardelj: *Nacija i međunarodni odnosi*, BIGZ, Beograd 1975, str. 195.

metode njihove primene. Može se zaključiti da nuklearno oružje i radioaktivne materije imaju za sada samo teoretske šanse da postanu sredstva za izvođenje diverzantsko-terorističkih akcija u miru i ratu. Međutim hemijska i biološka sredstva bi imala, najverovatnije, široku primenu u diverzantsko-terorističkim dejstvima i u miru i u ratu, jer u nemerljivo malim dozama (količinama) mogu izazvati teške posledice po zdravlje i život ljudi, životinja, pa i biljnog sveta.